

naar de koster. Ook in diens bezit was de sleutel niet en vandaar werd ik nog naar enkele andere adressen gestuurd totdat ik weer bij de pastoor terugkwam die nu bekende, toch wel in het bezit te zijn van de sleutel. Maar nu moest de burge-meester er bij worden gehaald, want die was aan het corresponderen met de autoriteiten in Den Haag om een der klokken vrij te geven.'

Met 'gebruikmaking van het dreigement om de *Wehrmacht* van deze zaak in kennis te stellen', kwam 'kameraad Janssen' tenslotte in het bezit van de sleutel. 'De pastoor', aldus de propaganda-inspecteur,

'had echter nog een verzoek, nl. of hij nog eenmaal zijn geliefde klokken zou mogen luiden. De chef van de firma Meulenberg stond dit toe. Toen de klokken begonnen te luiden, stroomden de mensen van alle kanten in drommen toe (of het afgesproken werk was) en namen letterlijk bezit van de kerk en het kerkplein. De bedreigingen en verwensingen waren niet van de lucht. De klokken werden geluid zoals nog nooit tevoren, want onder het gegalm van de grote klokken, waarvan er een ongeveer 5 ton weegt, bewoog de toren heen en weer.

Door kameraad Janssen werd de inspecteur van politie verzocht, hieraan een einde te maken, doch kreeg ten antwoord dat de politie hiermede niets te maken had, zodat kameraad Janssen de *Feldgendarmrie* moest opbellen om in te grijpen. Deze ontruimde de kerk en het kerkplein en nam de inspecteur van politie en de koster gevankelijk mee.

Toen de arbeiders dus eindelijk de toren konden binnenkomen, kwamen ze tot de ontdekking dat de klokketouwen zo hoog mogelijk stukgesneden waren. Kameraad Janssen deelde nog mee, dat dit de eerste en de laatste keer was dat ze de pastoor toestemming zouden geven de klokken nog eenmaal te luiden.¹

In Epe werden enkele van de voor afvoer gereedstaande klokken clandestien weggehaald; toen ze onder bedreiging teruggebracht werden, stond op een van de klokken geschreven: 'Hij die met klokken schiet/ die wint de oorlog niet.'² In Almelo werd een pastoor wegens volgehouden verzet gearresteerd (hij kreeg gevangenisstraf), in Goutum (Friesland) werd na het weghalen der klokken een demonstratieve kerkdienst gehouden. Er zullen zich wel meer van dit soort reacties voorgedaan hebben. Het weghalen van de kerkklokken werd immers niet ervaren als het inbeslagnemen van willekeurige metalen voorwerpen; veeleer waren de kerkklokken een wezenlijk deel van het leefmilieu. Sterker nog: hun luiden, hun gebeier (dat men opeens niet meer hoorde – vreemd deed die stilte aan) had, zou

¹ A.v. ² In Groningen stond op de omlaag getakelde klokken van de A-kerk: 'Wie met Gods klokken schiet/ die wint de oorlog niet.'